

УДК 658.8

Поляков П.А.
аспірант

Вінницького національного технічного університету

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено підходи до розуміння сутності концепції економічної безпеки підприємства, на основі чого визначено проблемні моменти побудови системи управління економічною безпекою підприємства. Обґрунтовано сучасні підходи до формування та реалізації концепції управління економічною безпекою підприємства, визначено етапи її формування на різних рівнях господарювання.

Ключові слова: економічна безпека підприємства, концепція, концепція економічної безпеки підприємства, ефективність економічної безпеки.

Поляков П.А. КОНЦЕПЦИЯ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследованы подходы к пониманию сущности концепции экономической безопасности предприятия, на основе чего определены проблемные моменты построения системы управления экономической безопасностью предприятия. Обсуждены современные подходы к формированию и реализации концепции управления экономической безопасностью предприятия, определены этапы ее формирования на разных уровнях хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, концепция, концепция экономической безопасности предприятия, эффективность экономической безопасности.

Polyakov P.A. MANAGEMENT CONCEPT ECONOMIC SECURITY OF DOMESTIC ENTERPRISES

This article explores current approaches to understanding the essence of the concept of economic security, based on which defined problem areas of construction management of economic security. Grounded approach to the formulation and implementation management concept of economic security, the stages of its formation at various levels of management

Keywords: economic security, the concept, the concept of economic security, economic security effectiveness.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання актуальною стає проблема управління економічною безпекою підприємств, об'єктами якої є держава, регіони, населення, різні соціальні інститути, підприємства. Сьогодні основними елементами економічної системи України є підприємства, оскільки в сучасних умовах нестабільності ринку, недосконалості законодавства України підприємства систематично потрапляють у зону небезпеки.

Економічна безпека в Україні на різних рівнях господарювання може бути досягнута тільки тоді, коли використовуються всі засоби, методи, які об'єднано в єдиний цілісний механізм – систему управління економічною безпекою підприємства, яка забезпечить захищеність підприємства від загроз і небезпеки, активну взаємодію із зовнішнім та внутрішнім середовищем.

З огляду на сутність економічної безпеки підприємства, на нашу думку, в основу його економічної стратегії має бути покладена концепція управління стабільністю та розвитком, яка буде враховувати перспективи розвитку та інтереси підприємства на ринку.

Концепція управління економічною безпекою підприємства є одним із основних елементів ефективної роботи системи організаційного управління підприємством.

Актуальним залишається визначення основних положень концепції економічної безпеки підприємства, у зв'язку з чим виникають протиріччя в розумінні цього терміна.

З одного боку, мова йде про розроблення офіційного документа, що буде головним у формуванні політики економічної безпеки підприємства. З іншого боку, концепцію розглядають як процес формування власної системи безпеки, що ґрунтується на принципах організації управління економічним розвитком [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концепція – це система поглядів, ідей, цільових настанов, пронизаних єдиним визначальним задумом, провідною думкою щодо постановки і шляхів вирішення

виявлених проблем [2, с. 270]. Концепція економічної безпеки підприємства представляє офіційну систему поглядів управлінської ланки на проблему безпеки на різних етапах і рівнях виробничо-збутової діяльності, розкриває комерційні інтереси та загрози, що перешкоджають їх реалізації, основні принципи та напрями економічної безпеки.

На думку вітчизняних і іноземних авторів публікацій із проблематики формування концепції управління економічною безпекою підприємства, успішний захист підприємства від економічних загроз залежить від побудови моделі системи управління економічною безпекою підприємства та розроблення відповідних механізмів її довгострокового функціонування. Значний внесок у вирішення цієї проблеми зроблено такими науковцями, як З.С. Варналій, Н.В. Ващенко, Л.І. Донець, М.М. Єрмошенко, Г. Кдейнер, Г.В. Козаченко, Т.Б. Кузенко, В.І. Лукашин, Е.А. Олейникова, К.Ф. Пузуня, С.М. Фролов [1–12]. Більшість науковців обґрунтовують необхідність створення системи управління економічною безпекою підприємства на основі програмно-цільового методу та визначають поняття «концепція безпеки підприємства» як цілісне і системне представлення шляхів усунення небезпек, які реально загрожують або можуть загрозувати підприємству зсередини і ззовні, з урахуванням способів мінімізації можливих шкідливих наслідків [13].

О.В. Малик розглядає концепцію управління економічною безпекою підприємства як систему заходів щодо виявлення реальних небезпек та загроз, механізмів вивчення способів і методів їх усунення [14].

На думку науковців у сфері формування системи фінансово-економічної безпеки підприємства, будь-яка концепція повинна бути конструктивною та досить гнучкою, щоб реагувати на зміну умов внутрішнього та зовнішнього середовища [2, с. 133; 14, с. 55]. Конструктивність концепції полягає у тому, що вона повинна відображати початковий стан об'єкта, на перетворення якого спрямована концеп-

ція; стан об'єкта, досягнутий у результаті реалізації концепції; заходи досягнення сформульованих у концепції цілей; механізм реалізації концепції, тобто способи та методи використання виділених засобів і ресурсів [2, с. 133; 14, с. 55].

Авторами не враховані принципи та інструменти реалізації концепції управління економічною безпекою підприємства. Наявність значної кількості наукових праць у цьому напрямі, теоретична та науково-методична база вирішення питання економічної безпеки підприємства потребує постійного розвитку.

Мета статті полягає у розробленні теоретичних підходів і практичних рекомендацій, спрямованих на визначення сучасної концепції управління економічною безпекою підприємства.

Вклад основного матеріалу. Створення та реалізація концепції економічної безпеки підприємства відбувається з початку його заснування та у подальшому процесі виробничо-збутової діяльності.

Очевидно, що основним у розробленні концепції буде визначення принципів побудови системи управління економічною безпекою підприємства, її цілей та завдань. Для цього необхідно проаналізувати загрози, оцінити ймовірність їх настання, здійснити прогноз очікуваних втрат і визначити адекватні заходи та методи захисту, створюючи структуру із захисту економічних інтересів, визначити вартість системи управління безпекою підприємства та організувати контроль за її формуванням та функціонуванням (рис. 1) [11].

Суть принципу неперервності вдосконалення та розвитку системи інформаційної безпеки підприємства полягає у постійному контролі функціонування системи, визначенні її слабких місць, потенційно можливих каналів втрати та несанкціонованого доступу до інформації, оновленні та доповненні механізмів захисту залежно від зміни характеру загроз, обґрунтуванні та реалізації найбільш раціональних методів, способів захисту інформації [15].

Суть принципу комплексності полягає в тому, що найбільший ефект досягається тоді, коли всі засоби, методи та заходи, що використовуються, об'єднуються

в єдиний, цілісний механізм – систему безпеки. Тільки в такому разі з'являються системні властивості, що дають можливість управляти системою, перерозподіляти ресурси та застосовувати сучасні методи підвищення ефективності її функціонування [15].

На нашу думку, для реалізації цього принципу необхідною умовою є наявність перспективного плану або системного проекту розвитку напрямку забезпечення економічної безпеки підприємства. Відповідно до стратегічного плану можна нарощувати систему захисту протягом тривалого часу, забезпечувати пріоритетність придбання прав захисту, уникати розходжень між засобами захисту та ресурсами системи.

Принцип надійності вимагає рівномірності захисту на всіх рівнях системи, тобто вони повинні бути однаковими з позиції можливої реалізації загрози. В окремих ситуаціях будь-які напрями можуть стати пріоритетними у зв'язку із виникненням можливих проблем, проте інші напрями при цьому не втрачають свого значення.

Принцип достатності має враховувати, що 100%-го захисту досягти неможливо, скільки б не витрачалось на вирішення цієї проблеми засобів і ресурсів. Тому завданням раціонального використання можливостей підприємства для потреб захисту інформації є ранжування загроз і виокремлення відповідно до рангу певних ресурсів для забезпечення прийнятного рівня економічної безпеки підприємства.

На нашу думку, успішність вирішення проблем безпеки досягається жорстким або адаптивним (ситуативним) розподілом ресурсів за кожною загрозою, проте практичний досвід свідчить, що ситуативний підхід є перспективнішим, хоча і вимагає розроблення механізму оцінки ситуації та прийняття відповідно до цієї оцінки управлінських рішень щодо розподілу ресурсів.

Принцип ешелонування впливає із зарубіжного досвіду застосування міжнародної системи економічної безпеки підприємства. Створення послідовних рубежів захисту і зон безпеки у комплексному використанні засобів і методів захисту дає змогу ство-

Рис. 1. Принципи побудови системи управління економічною безпекою підприємства

Джерело: Складено автором на основі [11]

рювати ефективну систему управління економічною безпекою підприємства.

Принцип оптимальності або прогресивності передбачає застосування математичних, аналітичних, програмних, статистичних та інших методів. Використання сучасних (у тому числі і програмно-апаратних) засобів дає змогу створити відповідну до вимог систему захисту. Крім цього, високий професіоналізм працівників служби безпеки є важливим фактором впливу на побудову ефективної системи управління економічною безпекою підприємства.

У зв'язку з тим, що для побудови ефективної системи управління економічною безпекою підприємства необхідна узгодженість дій всіх елементів системи (керівництва, адміністрації, підлеглих, споживачів), важливим є принцип узгодженості та організованості. Дотримання цього принципу досягається шляхом стимулювання мотивації і зручності роботи системи. Адже необхідно дотримуватись балансу інтересів споживачів та підприємства, взаємної відповідальності персоналу та керівництва, взаємодії з державними правоохоронними органами.

Принцип гнучкості забезпечує можливість зміни окремих елементів без суттєвого втручання в систему управління економічною безпекою підприємства, оскільки вона існує в нестабільному середовищі, яке може змінюватися, а зміна системи повинна досягатися шляхом внесення окремих модифікацій.

На нашу думку, успішна робота системи управління економічною безпекою можлива за умови підготовки користувачів і дотримання ними всіх встановлених правил економічної безпеки підприємства. Постійна готовність до усунення будь-якої ситуації на підприємстві є головним завданням формування системи управління економічною безпекою підприємства.

Критеріями ефективності та надійності функціонування системи управління економічною безпекою підприємства може бути повна відсутність або своєчасне виявлення нелегального проникнення на підприємство у злочинних цілях; недопущення витоку, втрати і розголошення відомостей з боку персоналу; стабільний морально-психологічний і соціальний клімат у колективі; своєчасне виявлення посягань на життя та здоров'я керівників і співробітників; попередження про зниження негативного впливу надзвичайних ситуацій. Все це є умовами стабільності фінансового та економічного розвитку підприємства відповідно до визначених планів та завдань.

Становлення комплексної системи економічної безпеки підприємства являє собою довгий, складний та напружений процес створення концепції і планів

управління економічною безпекою підприємства, організації структур служби економічної безпеки підприємства, починаючи з охоронно-режимних служб, їх розвитку, і найскладнішим є формування високопрофесійних розвідувально-інформаційних та аналітичних підрозділів. Така послідовність дає змогу поступово та відповідно до реальних потреб і фінансових можливостей посилити економічну безпеку підприємства, визначити декілька рівнів комплексного захисту підприємства.

Реалізація концепції економічної безпеки підприємства, як правило, характеризується постійною структурною перебудовою, ротацією кадрів, змінами й уточненнями цілей і завдань різних її підрозділів, внесенням коректив у роботу персоналу підприємства, змінами у фінансуванні та матеріально-технічному забезпеченні, посиленням міри захищеності суб'єктів ринкових відносин.

Ефективність системи управління економічною безпекою підприємства залежить від сформованої власної концепції, в основі якої лежить розроблення стратегії управління економічною безпекою підприємства, політики та механізму управління економічною безпекою.

Виходячи із зазначених вимог, О.В. Малик виділяє шість етапів формування концепції управління фінансовою безпекою підприємства [14, с. 55].

Визначимо етапи формування концепції управління економічною безпекою підприємства (рис. 2).

Етап «Аналіз ризиків, зовнішніх та внутрішніх загроз та небезпек» передбачає моніторинг потенційних та реальних загроз і небезпек, їх систематизацію за ступенем впливу та величиною збитку [14, с. 56].

На етапі «Розроблення методологічного інструментарію оцінки економічної безпеки підприємства» основним є розроблення методів оцінки економічної безпеки, що також передбачає визначення критеріїв і показників стану економічної безпеки підприємства.

Далі йде етап «Розроблення стратегії управління економічною безпекою підприємства», коли за результатами оцінки економічної безпеки підприємства метою є розроблення стратегії управління економічною безпекою, визначення цілей та мети з урахуванням визначених загроз, постановка завдань, що будуть сприяти досягненню мети концепції управління економічною безпекою підприємства та реалізації її стратегії [14, с. 56].

На етапі «Розроблення механізму управління економічною безпекою підприємства» відбувається розроблення тактики управління економічною безпекою підприємства, комплексу заходів, необхідних для

1. Аналіз ризиків, зовнішніх та внутрішніх загроз та небезпек
2. Розроблення методологічного інструментарію оцінки економічної безпеки підприємства
3. Розроблення стратегії управління економічною безпекою підприємства
4. Розроблення механізму управління економічною безпекою підприємства
5. Оцінка ефективності реалізації концепції управління економічною безпекою підприємства
6. Коригування тактики та стратегії управління економічною безпекою відповідно до зміни умов

Рис. 2. Етапи формування концепції управління економічною безпекою підприємства

Джерело: [14, с. 55]

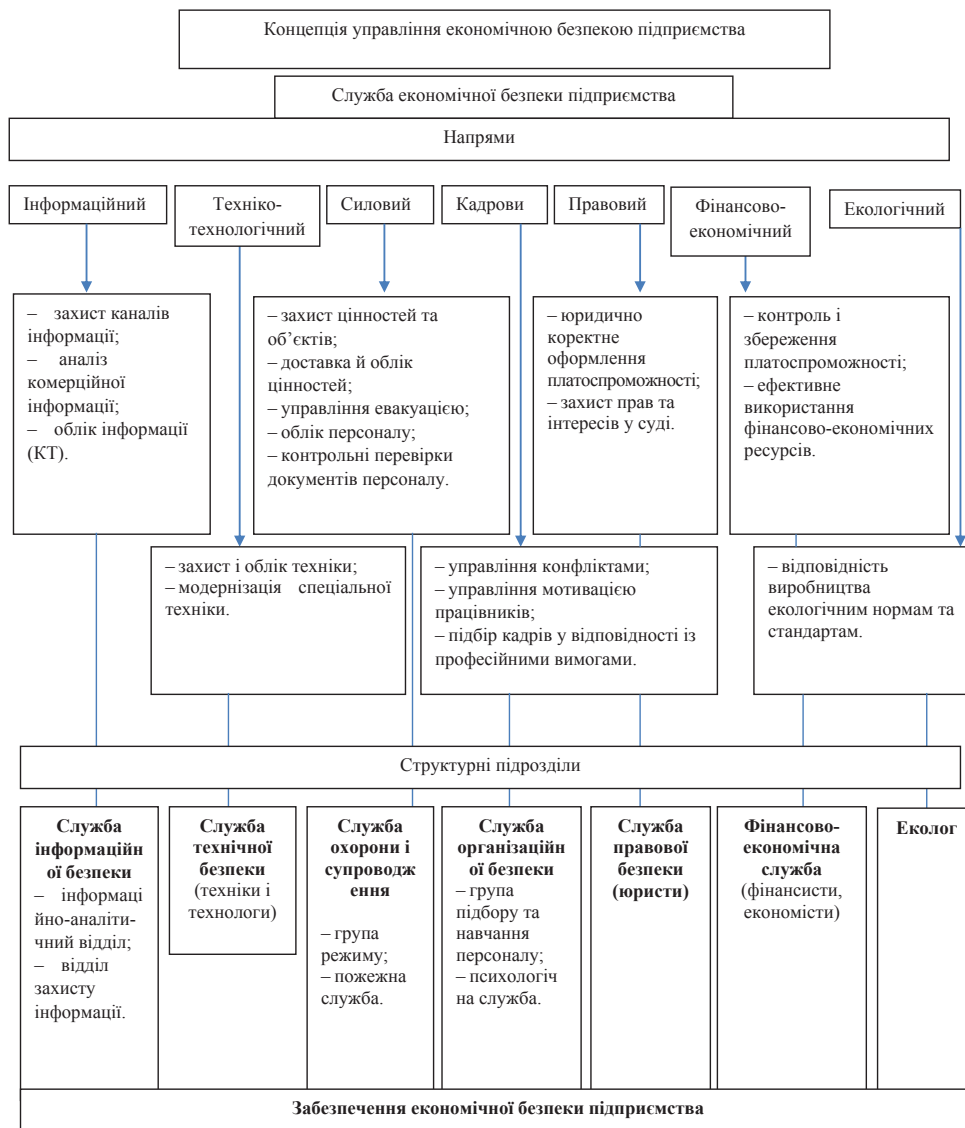

Рис. 3. Процес реалізації концепції управління економічною безпекою підприємства

реалізації положень концепції управління економічною безпекою підприємства [14, с. 57].

Етап «Оцінка ефективності реалізації концепції управління економічною безпекою підприємства» передбачає порівняння відповідності концепції її цілям та завданням, оцінку ефективності реалізованої концепції управління економічною безпекою підприємства [14, с. 55].

Етап «Коригування тактики та стратегії управління економічною безпекою відповідно до зміни умов» має на меті перегляд заходів, передбачених концепцією, відповідно до зміни умов внутрішнього та зовнішнього середовища.

Всі етапи розроблення концепції управління економічною безпекою підприємства є важливими, адже надійний захист економічної безпеки підприємства можливий лише за комплексного і системного підходу до її організації, а побудова ефективної системи економічної безпеки підприємства забезпечить можливість оцінки перспектив зростання підприємства, дасть змогу розробити тактику і стратегію його розвитку [2].

Розглянемо процес реалізації концепції управління економічною безпекою підприємства (рис. 3).

Повне уявлення про управління системою економічної безпеки підприємства можна отримати після вивчення офіційно прийнятих документів із концепції безпеки підприємства, комплексної програми реалізації концепції управління безпекою підприємства і планів його підрозділів із реалізації цієї програми.

Висновки. Отже, ефективність концепції економічної безпеки підприємства визначають за показниками зростання економічного розвитку підприємства, рівнем забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності, що може бути організовано шляхом інформування суб'єктів управління підприємством; забезпечення гарантованості інформаційної незалежності керівників; прогнозування та виявлення реальних небезпек та загроз із визначенням методів запобігання; застосування способів ліквідації наслідків впливу небезпек та загроз; налагодження взаємодії підприємства із правоохоронними та контролюючими органами з метою запобігання правопорушенням; створення служби безпеки підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Комарницький І.Ф. Економічна теорія / Комарницький І.Ф., Бойда С.В., Банар В.Ф. – Чернівці. – 2012. – 137 с.
2. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посібник / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький та ін.]. – К.: Правова єдність. – 2009. – 544 с.
3. Варналій З.С. Економічна безпека / З.С. Варналій. – К.: Знання. – 2009. – 647 с.
4. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр навчальної літератури. – 2008. – 240 с.
5. Єрмошенко М.М. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: монографія. / М.М. Єрмошенко, К.С. Горячева. – К.: Національна академія управління. – 2010. – 232 с.
6. Кдейнер Г. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегия безопасности / Г. Кдейнер, В. Тамбовцев, Р. Качалов. – М: Экономика. – 1997. – 284 с.
7. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: монографія / Г. В. Козаченко, В.П. Понамарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра. – 2003. – 280 с.
8. Кузенко Т.Б. Планування економічної безпеки підприємства в умовах ринкової економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / Т.Б. Кузенко. Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К. – 2004. – 18 с.
9. Лукашин В.И. Экономическая безопасность / В.И. Лукашин. – МЭСИ. – 1999. – 134 с.
10. Олейникова Е.А. Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятие, личность). / Под ред. Олейникова Е.А. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез». – 1997. – 288 с.
11. Пузыня К.Ф. Методические основы и методы внутрифирменного планирования отраслевых научных предприятий: диссертация на соискание учёной степени доктора экономических наук. – Л.: ЛИЭИ им. П. Тольятти. – 1974. – 362 с.
12. Фролов С.М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів/ С.М. Фролов. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ» . – 2015. – 333 с.
13. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. – Рязань: Алетей. – 1999. – 145 с.
14. Малик О.В. Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства: дисертація канд. екон. наук / Малик О.В.; 08.00.04 – економіка та упр. підприємствами. – Хмельницький: ХНУ. – 2016. – 262 с.
15. Асаул А.Н. Организация предпринимательской деятельности / А.Н. Асаул. – СПб.: АНО ИПЭВ. – 2009. 336 с.